

HISTORIAN SANOMIEN TEKIJÄT:

WESA RINNE
08-8600630
Fax: 08-8600621

Postiosoite: Kitkantie 31-33
93600 KUUSAMO

MEIMI MÄNTYNIEMI
08-8512652

Postiosoite: Kirkkotie 2
93600 KUUSAMO

PIENIÄ TIETOJA

1929

19.7. Suomi liittyy Genevessä tehtyyn sopimukseen taistelukaasujen ja bakteriologisen sodankäynnin kieltämisestä.

Höyrylaiva Bremen Franz Radzwillin maalauksen mukaan.

Uutta tekniikkaa vesille ja ilmaan

22. heinäkuuta. Saksalainen höyrylaiva Bremen, joka laskettiin vesille Lloydin telakalta viime vuonna, saa Sinisen nauhan nopeimasta Atlantin ylityksestä. 46000 tonnin alus matkaa Cherbourgista Ranskasta New Yorkiin neljässä päivässä, 12 tunnissa ja 17 minuutissa. Näin laiva alitti tähänastisen maailman kätöksellä tuunnilla. Palkintoa juhliitaan Saksassa miitei kansallisyuhjana. Sen korostetaan olevan osoitus Saksan jatkuvasta taloudellisesta noususta. Sinisen nauhan sai vuonna 1882 ensimmäisenä höyrylaiva Elbe. Sen paino oli 4500 tonnia ja nopeus vain puolet Bremenin nopeudesta. Uusi alus on 280 metriä pitkä ja siinä on 950 hengen miehistö.

Lentovene: Bodenjärveltä lähtee lentoon 12. heinäkuuta saksalainen suurikokoinen lentovene DO-X. Se on maailman tehokkain lentokone ja seuraavana päivänä lentien pääuutisaihe. Dormierin lentokonetehaiden Rorschachin telakka on rakentanut lentovennettä kaksi ja puoli vuotta. DO-X:ssä on mallista riippuen kaksitoista 500 tai 558 hevosvoiman moottoria ja se pystyy kuljettamaan sata matkustajaa tai vastaavan painon lastia. Koneessa on kolme päällekkäistä kanttia sekä erilliset makuutilat matkustajille. Siipiensä kärkivälillä on 48 metriä ja huippunopeus 240 km/h. Kone jättää varjoonsa kaiken, mitä ilmailun alalla on tähän mennessä rakennettu. Esimerkiksi zeppeliinissä on viisi moottoria, joiden teho on 2750 hevosvoimaa, se pystyy kuljettamaan 80 matkustajaa.

Kaukoniemen kauppiasperheen koti Kitkantien varressa

Äitinsä, Evdokia Dorofejffin, kuoleman ja miehensä, Iivo Kaukoniemen, sotaanlähden jälkeen Anna Kaukoniemi muutti Määttälänvaarasta kirkonkylään ja pystytti kaupan Kaiteran tilalle Eemeli Korhosen taloon vuonna 1916. Seuraavana kesänä Iivo palasi sodasta – punataudin sairastaneena, mutta kuitenkin elävänä. Perheenisää tarvittiin, sillä edessä oli tärkeä ratkaisu: talon osto. Entisen kauppiaan, S. H. Ervastian 1900 rakennuttama iso talo Kitkantien varressa, Korhosta vastapäätä, oli myynnissä, kun Rudolf Alarik Torckell lopetti siinä toimineen apteekkinsä lokakuussa 1919 ja muutti pois. Kaukoniemet ostivat talon, täyttivät valmiin puodin kauppatavaroillaan, ja muut huoneet he kalustivat kodikseen.

Maantien puolelta johtivat aika korkeat portaat puotiin. Sen läpi pääsi tambuurin ja porstuan kautta pihalle. Toisen verannon kautta kuljettiin pirttiin, joka oli kaupan länsipuolella. Siellä saivat matkojen takaa tulleat asiakkaat käydä vapaasti ja yöpyäkin. Tambuurista mentiin konttooriin ja siitä sänkykamariin. Koko rakennuksen itäpääty oli salina. Sen huonekalut olivat suomalaisia jurgentia. Sohvan korkean selustan päällä oli hylly valokuvia varten. Myös tuolit olivat korkeaselkäisiä ja koristeellisia. Ryhmään kuului luonnollisesti sohvapöytä. Tähän tammiseen herrainhuoneeseen kalustoon kuulunut kirjoituspöytä seisoi mahdollisesti konttoorisissa tai salissa.

Vintissä oli Annikin kamari neljäntienhaaran puoleisessa päässä ja poikien huone länteen päin.

Kevään 1918 hankielien aikana Koillismaalla varustauduttiin ottamaan vastaan itärajan takaa uhkaavaa vihollista. Jaäkärilyllyntäntti Martti Walleniuksen alaisen koulunneuvoston neuvottelijaksi valittiin Iivo Kaukoniemi. Paikkakunnalla vallinneeseen erittäin jännittyneeseen ilmapiiriin syntyi Esko Johannes pääsiäisviikon maanantaina, 18.3.1918. Perhe ei ollut vielä silloin kirjoilla Kuusamon seurakunnassa. Se asia, samoin kuin Suomen kansalaisuuden hakeminen, pantiin niihin aikoihin vireille. Sisäasiainministeriö oli syyskuussa 1919 lähettänyt hakemuksen kunnanvaltuuston lausunnolle. Kunnanvaltuusto oli kokouksessaan 15.10.1919 käsitellyt ”Venäjän alamaisten kauppias Iivo Kaukoniemen hakemusta päästä Suomen kansalaiseksi”. Valtuuston lausunto oli seuraava: ”Ei valtuustolla ole sanottu hakemuksen johdosta mitään muistutettavaa.”

Samassa kokouksessa oli käsitelty myös Tero Ahavan ja Alekski Karhun hakemukset. Samanlainen lausunto annettiin heidän asiassaan. Seuraavan päivän Kalevassa on selostettu kunnanvaltuuston käsittelemät asiat. Valtuuston puheenjohtajana oli silloin Emil Korhonen ja kirjuriina Janne Waarala.

Kaukoniemen perhe Kuusamon kirjoihin

Erkki Olavi syntyi Kuusamossa 28.7.1920. Kastepäivä oli vasta 11.12.1921. Meneillään oli koko perhettä koskeva uskonnon vaihto kreikkalaiskatoelisesta kirkosta luterilaiseen. Toimenpide oli aikaa-

viepiä, sillä paperit kävivät Konstantinopolin patriarkaatisissa. Niinpä Esko kastettiin samalla kertaa Erkin kanssa. Hän oli silloin alle neljän vuoden, mutta väitti aikuisena muistavansa kastotoimituksen. Pappina oli ollut Lauri K. Eerola ja kummeiksi oli valittu Senja Kotiranta (Iivon sukulainen), Valle Alanko (lapsen serkku), Maija ja Sakari Alanko (lapsen eno vaimoineen). Erkki Olavi kaatui talvisodassa 14.2.1940.

Lauri Mikko Sakari syntyi Kuusamossa 11.9.1923. Lauri K. Eerola kastoi hänet loppiaisena, 6.1.1924. Kummeiksi kutsuttiin Antti (lapsen eno) ja Olga Maria Alanko.

Alli Sisko Tellervo syntyi Kuusamossa 12.12.1925. Lauri K. Eerola kastoi hänet 28.3.1926. Kummeiksi merkittiin Irene Ahava, Kosti Alanko (Allin serkku), Sakari ja Maija Alanko.

Eeva Kirsti Kaarina syntyi Kuusamossa 18.11.1927. Lauri K. Eerola kastoi hänet 2.4.1928. Kummeiksi nimettiin Antti ja Olga Alanko.

Jorma Ilmari syntyi Kuusamossa 3.7.1929. Hänen nimensä on kastekirjassa, mutta ei ole merkitty kastajaa eikä kummeja. Jorma kuoli 9.8.1929.

Enne Liisa syntyi Kuusamossa 2.6.1931, kastoi Lauri K. Eerola 10.6.1931, kummit kätölä Hanna Aaltonen ja Kosti Alanko. Enne Liisa kuoli 2.7.1932.

Kirkolle muuton jälkeen Kaukoniemen lasten nimiä alettiin vähitellen merkitä myös kansakoulun kirjoihin. Annikki oli käynyt alakoulun Määttälänvaaralla ja aloitti yläkoulun kirkolla 1.10.1916. Päästötodistuksen Annikki ja matkustajakodin omistajan tytär Anna Huotari sekä kauppiainpoika Kalle Arvid Haataja saivat 24.5.1919. Vapausodan kokenut opettaja Ilmari Manner oli hyväksynyt vain nämä kolme päästökirjan saajiksi.

Matti Kaukoniemi on kuusamo koulukuvassa, joka on otettu keväällä 1920. Silloin opettajina olivat Maija Ervasti ja Teofilus Kukkonen. Matin lisäksi kuvassa ovat Annikki ja Nikke Ahava, Vilho Alavuotunki, Hellin ja Niilo Haapalainen, Eino, Elvi ja Hellin Haataja, Hanna Huotari (oli myöhemmin opettajana samassa luokassa), Aino Huttunen, Aili, Armas ja Ilmari af Hallström, Eetu Junttila, Salli Kallunki, Hilja Karjalainen, Hilja Karvonen, Päärly Koivunen, Aune, Elsa, Lempi, Olavi ja Veli Antero (Antti) Korhonen, Alma ja Väinö Koskenkorva, Elvi Kovaniemi, Hanna, Iida ja Jenni Kujala, Sinikka Kulku, Hilja Kuosmanen, Kalle Leskelä, Aliisa Määttä, Veikko Paloniemi, Signe Raunio, Meeri ja Vieno Rautanen, Kalle Vilhelm Räisänen, Kerttu ja Lempi Sarell, Lempi Seppänen, Runnas Simila, Armas Späd, Reino Tammi, Jenni ja Olga Tolck sekä Eino, Hellin ja Jenni Vaarala.

Kakskymmenluku hyvää aikaa

Kaleva 28.8.1920: ”Kotiopettajatarta haetaan Kuusamoon opettamaan ensi talven aikana 13-vuotiaalle työlle yhteiskoulun toisen luokan oppikurssin. Lisätyönä tulisi toimia apulaisena kirjanpidossa tahi myyjättärenä kaupassa. Asunto, ylöspito ja matkakulut vapaat. Hakemukset paljakkavaatimuksineen ja jäljennökseltä koulu- y.m. todistuksista jätettävä viimeistään t.k. 30 päivän illalla nim.: ”Kuusamolainen”. Hotelli Piipari, Oulu.”

Annikin kotiopettajaksi tuli Iivo Kaukoniemen serkku Senja Kotiranta. Uutta opettajaa etsittiin jälleen Kalevassa 28.7.1921 julkaistulla ilmoituksella:

”Kotiopettajaa haetaan ensilteveksi 14 v.

työlle opettamaan oppikoulun 3:n luokan kurssin ja antamaan alkeisopetusta Ruotsin ja Saksankielissä seuraavana vuonna oppikouluun pyrkivälle pojalle.

Asunto ja ylöspito talon puolesta. Matka Oulusta alkaen, jonka pääsee autossa korvataan.

Hakemukset todistuksineen ja palkka-vaatimuksineen lähetettävä ennen elok. 10 päivää osoitteella

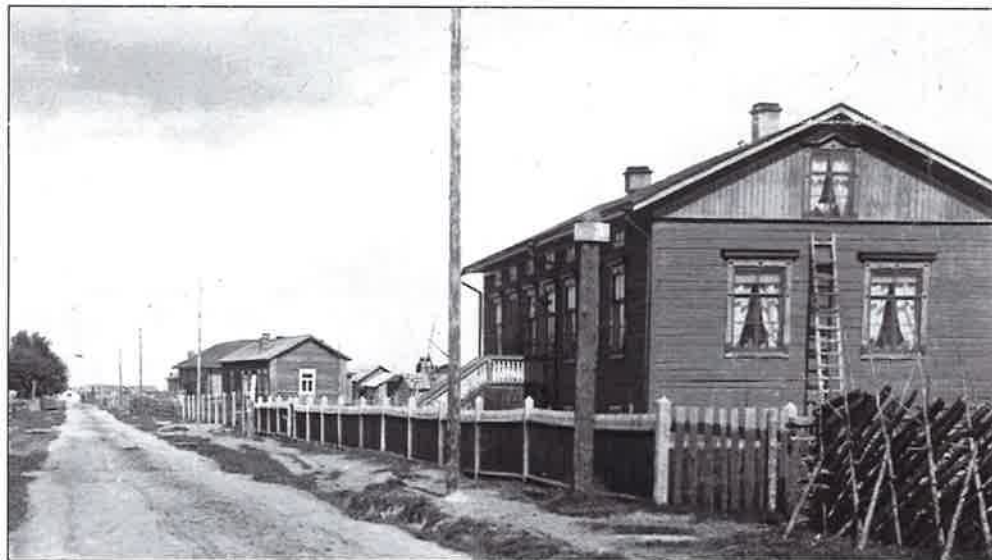
Kauppias I. Kaukoniemi.
Kuusamo.”

Tuohon aikaan Martti, Esko ja Erkki olivat vielä pieniä. Martin kouluikään tullessa syntyi Lauri. Sukulaisiin muualla Suomessa pidettiin yhteyttä. Ruovedeltä tuli kauppa-apulaisiksi Inkeri Simontytär Kaukoniemi; oli vuosina 1924-26.

Kun Määttälänvaaran Uutelausta vanhaista ja -emäntä kävivät kirkolla, he poikkeivat aina Kaukoniemen kaupassa. Jos oli jotakin rahaksi vaihdettavaa, esimerkiksi lippoja tai voita, ne tuotiin siihen. Muuten tultaisina oli perunalimppua ja rieskaa. Kahvipöydässä muisteltiin sitäkin aikaa, kun Iivo-kauppiain piti lähtea sotaharjoitukseen Uhtualle, ja Uutelan nuorisäntä Adolf Herman Määttä lä saatteli hänet venellä Niskajärvelle.

Huvittaviakin yhteisiä muistoja oli. Anna-Kaisa oli kuuluisa hapanleivän leipoja. Kun Anna-rouva oli ”siunatussa tilassa”, hän istui taikinatiinun aäressä ja söi mielitekoonsa kuplivaatäkinä. Miten hyviä ne olivatkaan sitten siitä taikinasta leivotut ja paistetut leivät!

Naapureista kyseltiin: Mitä kuuluu Ilmoille, Kallionleemeen, Tasalaan...? Oltiin ystävällisen kiinnostuneita asiakkaiden toimeentulosta. Se olikin parasta suhdetoimintaa; kaupassakävijöiden määrä kasvoi.

Kitkantien 1900-luvun alussa. Vasemmalla Korhosen kieverin portti. Nyt tontti on Kitkantien 11 ja paikalla on Spar-Marketin parkkialue. Oikealla näkyvän kauppa- ja asuintalon oli rakennuttanut kauppias S. H. Ervasti 1900-luvun vaihteessa. Sen omisti 1913-1919 apteekkari Torckell. Anna ja Iivo Kaukoniemi ostivat talon 1919. Tontti on nyt Kitkantien 14 ja siinä on kauppias Valto Haapakosken liikerakennus. Seuraava talo oikealla oli Lanttola eli Planting, kuten maakirjoihin on merkitty. Ensimmäinen isäntä lienee kuulunut kruununmiesmiessukuun. Talossa asui 1920-luvulla asioitsija Heikki Nissinen ja vaimo Fanni. Nyt tontilla Kitkantien 18 liiketaloissa ovat mm. Kuusamon Erä-Urheilun Elhosport ja Ampan Pizza. Lanttolaa vastapäätä olivat Oskari Paloniemen ja räätäli Isak Tikkasen talot. Nyt Kitkantien 15 tontilla ovat mm. Data-Info ja Kiinteistövälitys Seppo Riekkä. Valokuva: Alli Kaukoniemen kokoelma.

Matkojen päästä tulleita asiakkaita varten rakennettiin pirtti ja talli. Pirttiemäntänä toimi Karjalan pakolainen, leskiäiti Maria Salmenkorva apunaan Sanni-tyttö ja Iivo, joka oli silloin vielä poikanen. Rahtimiehiä palveltiin yölläkin, ruokittiin ja myytiin bensiiniä. Liikkeen menestymisestä kertonee Kalevassa 8.12.1928 julkaistu mainos:

”Iivo Kaukoniemi, Kuusamo. Hyvin laitettu Sekatavarakauppa. Nuotanosia ja verkkoja suuri valikoima. Huom.! Rekordbensiiniä. Kauris valikoima postikortteja Kuusamon nähtävyyksistä. Sivuliike Suiningilla.”

Jossakin vaiheessa huomattiin, että sivuliike ei enää tuottanutkaan odotetusti. Sen silloinen hoitaja oli alkanut tavallisen päivittäistavaramyynnin rinnalla ostaa ja myydä muille markkinoille välitettävää maaseututavaraa omaksi hyödykseen. Se pelihän ei vedellyt. Uudeksi myymälänhoitajaksi saatiin Mikko Kaukoranta, Iivon veli. Annikki oli jo aikuinen, joten hänkin voi käydä siellä tilapäisapuna.

Velkakauppa tuli yhä enemmän tavaksi, kun pula-aika lähestyi ja aina vain paheni. Asiakkaisiin luotettiin liiaka. Ostokset merkittiin kyllä muistiin, mutta kuittausta ei vaadittu. Sen pyytämistä olisi kai pidetty epäluottamuksen osoituksena. Iivo Kaukoniemi yritti kärjällään kysyä saataviensa perään, mutta todistusten puuttuessa se ei mitään hyödyttänyt.

Tammikuussa 1932 oli muutettava pois isosta talosta. Sen omistus oli siirtynyt Pohjanmaan Kauppiain Oy:lle, jonka edustaja Paavo Nousiainen tuli hoitamaan loppuunmyynnin ja asui perheineen kauppa-talossa. Kaukoniemet asuivat pari vuotta pirttirakennuksessa, ja uusi kauppa, joka oli Anna Kaukoniemen nimissä, toimi Kalle Määttälän talossa, neljäntienhaarasta kirkkoon päin. Isot pojat olivat siellä myyjinä. Nuorimmat lapset eivät täydellisesti ymmärtäneet vanhempiensa vaikeuksia, vaikka näkivät äidin surullisena. Pikkutalossa oli mukava asua; oltiin lähkekin koto perhe. Siitä lähti – kuin Alekski Kiven runossa Kaukametsä – ”kultasannotettu tie” heidän ikioomaan rantasaunaan – tai lasten mielikuvituksessa ”puhdas kulta on tie, jota astelevat kera laulaven enkelien” – ja sitten liehuteltiin pyyhkeitä ja oltiinkin jomelkein enkeleitä. Vanhat kirkonkyläläiset puhuvat vieläkin Kaukoniemen rannasta.

Iivo Kaukoniemi lähti laukkukauppiaksi Petsamoon. Siellä oli silloin kulkukaupan kannalta otollinen aika. Annikki muutti Liminkaan 1931, Rantsilaan ja sieltä Petsamoon 1933. Samoihin aikoihin myös Martti matkusti sinne isänsä avuksi. Iivo Kaukoniemi palasi kotiin. Kalevassa 2.1.1937 kerrottiin:

”Eilen aamupäivällä kuoli Kuusamon kirkonkylässä pitkäaikaisen sairauden jälkeen kauppias Iivo Kaukoniemi. Hän oli syntynyt Vienan Karjalassa Uhtualle ja oli kuollessaan 52 vuoden ikäinen. Vainajaa jäivät lähinnä suremaan puoliso ja 8 lasta.”

Lapsista nuorimmat ja ainoat elossa olevat, Alli Kaukoniemi ja Eeva Muhonen, ovat vahvasti tietoisia omista juuristaan. Isästään he sanovat:

– Isä ei halunnut kenellekään pahaa, ei kärpäsellekään.